नेपाःया प्रसिद्धगु गुँला धर्मया लसताय् पिथना

गुँला धर्मया महत्व
व
श्वया ज्याभ्वः

च्वमिः

हेमराज शाक्य

नेपाःया प्रसिद्धग् गुँला धर्मया लसताय् पिथना

गुँला धर्मया महत्व
व
थ्वया ज्याभ्वः

हेमराज शाक्य

प्रकाशक
हिरण्यवर्ण महाविहार
तारेमाम् संघ,
नागबाहाः यल ।

प्रकाशक :
हिरण्य वर्ण महाविहार
तारेमाम् संघ
नागबाहा:, यल ।

ने. सं. : ११९७ श्रावण शुक्ल प्रतिपदा

कम्प्यूटर सेटिङ्ग :
रीति लेजर प्रिन्ट
नागबाहा:, यल ।
फोन नं. ५३४८६७

थाकू :
बागमती छापाखाना
गाबहा:, वनबाहा:, यल ।
फोन नं. ५३३८४७

चैत्य प्रशंसा

लक्ष चैत्य सहस्राणां स्थावर चैत्यञ्च तथा
स्थावर चैत्य सहस्राणां स्तूपकृतमहत्फलम्
स्तूपानाञ्च सहस्राणां धातुस्तूपमहत्फलम्
एक चैत्यं प्रतिष्ठाप्य सर्वदेव प्रतिष्ठिता:
एक चैत्यं प्रपूजेन सर्वदेवा: प्रपूजिता:
एक चैत्यं प्रसंस्कृत्य सर्वदेवाश्च संस्कृता:
चैत्य विम्बं प्रतिष्ठाप्य व्रतंदानं च भोजनम्
य: कुर्याद्भक्तिसंयुक्त: बोधिभाष्क भवेद्ध्रुवम्
सर्वपापक्षयं यान्ति शम्भू चैत्य प्रदर्शनात्
कोटि जन्म तप: पुण्यमेक शम्भू प्रणामत:
ये शम्भूं शरणं यान्ति नतेगच्छन्ति दुर्गतिम्
प्रहाणां सर्वपापानि बौद्धपदं लभन्ति ते

- स्वयम्भू पुराणे द्वितीय अध्याय

समर्पण

गुलिनं त्रिधातु भुवनस स्तूप–चैत्य प्रतिष्ठा जुल ।
उगु सम्पूर्ण स्तूप–चैत्यप्रति सुनां गुम्हसिनं
श्रद्धा भक्ति पूर्वक उपासना, आराधना,
प्रदक्षिणा, पूजासत्कार व गुण कीर्तन
एवं जिर्णोद्धार तथा श्री शोभा
अभिवृद्धि याना बिल, वसपोल
पिंगु लुमन्तिस जिगु
दुनुगलंनिसें भिन्नकं
श्रद्धाञ्जलि
द्वहलपा
जुल।

पिका पाखेँ

गुँला धर्मया महत्वयात ध्यान तया यलया हिरण्यवर्ण महाविहारस ६० दँ न्ह्यो थ्व हे श्रावण शुक्ल प्रतिपदा कुन्हू हिरण्यवर्ण महाविहार, तारेमाम् संघ नी स्वंगु खः । गुँलाया लच्छि यंक थी थी थासय् धर्म कार्य ज्वीगु ज्या थौं कन्हे आपासिनं मसिया वन । थ्व हे गुँलाथ्व लच्छि यंकं ज्वीगु धर्म कार्यया विवरण दुगु थ्व सफू तारेमाम् संघं प्रकाशन यायेगु अवसर बीया बिज्यागुलीं तारेमाम् संघया सकल सदस्यपिसं वसपोल लेखक पण्डित हेमराज शाक्यज्यू प्रति आपालं कृतज्ञता प्रकट यानाच्वना । थ्व सफूतीं नेपाया सकल दाजुकिजा, तताकेहेंपिन्त गुँलाथ्व या महत्वया भतिचा जक ज्ञान द वन धासां जिपिं लेखक प्रति आभारी जुइ ।

बज्रराज शाक्य
अध्यक्ष
हिरण्यवर्ण महाविहार, तारेमाम् संघ
नागबहाल,यल ।

च्वमिया थःगु खँ

नेपाःया थःगु परम्परागत बौद्ध धर्म, बौद्ध संस्कृति, बौद्ध कला व बौद्ध इतिहास पुरातात्विक विषययात कया अध्ययन अनुसन्धान यायेगु इच्छा दुपिं सुनं स्वदेशी अथवा विदेशी यात्रु, पर्यटकपिंसं निश्चय नं ध्यानाकर्षण यायेमाःगु विषय खः । गुँला धर्मया महत्व व विशेषता छु दु धका चिन्तन मनन याइपिंसं थुगु गुँला धर्मया चाड पर्वयात कया विचाः यायेमाःगु दु ।

थुगु गुँला धर्म लच्छिया दुने न्ह्याकेमाःगु विविध कार्यक्रम छु दु ले धका जिज्ञासा तया अध्ययन अनुसन्धान याइपिंसं निश्चय नं थुगु गुँला धर्मयात कया अवलोकन यायेमाःगु आवश्यक जू ।

थुगु च्वसुया विषययात कया विगत २०५१ सालं लोटस रिसर्च सेन्टरया "गुँला धर्म देशना विशेषांक" पत्रिकास प्रकाशित जुइ धुंकूगु खः । हर्षया विषय थ्व खः कि थ्वहे च्वसुयात कया नागबहालया तारेमाम् संघं हानं हर्षपूर्वक पुस्तिकाया रुपे प्रकाशित यानाब्यूगु जुल ।

उकिं वसपोल सहयोगी व कल्याणमित्र पासापिन्त दुनुगलं निसें हार्दिक कृतज्ञता प्रकट यासे धन्यवाद बियाच्वना ।

थुकि गनं द्वं विद्वं जूगु दतसा विज्ञ पाठकवर्गपिंके क्षमा याचना यानाच्वना । लिसें थुगु गुँला धर्मया पुस्तिका प्रकाशन जूगु पुण्यानुभावं सर्वत्र सर्वदा कालं स्वस्ति कल्याणमंगल जुया च्वनेमा धका नेपाःया धर्मराजिक चैत्यकुल नायक श्री स्वयम्भू धर्मधातु वागीश्वरया श्री चरणकमलस न्हिथं प्रार्थना याना च्वना जुल । अस्तु ।

हेमराज शाक्य
ललितपुर महाबुद्ध,
थैना, ज्वथा बाहाः
फोन नं. ५२३२५०

उपस्थित श्रद्धालु धर्मपासापिं !

थौंयागु शुभदिन नेवाः बौद्ध संस्कृति कथं दकले सकले तःजिगु गुँला प्रारम्भ जुइगु श्रावण शुक्ल प्रतिपदा उदय जूगु महान् पुण्यतिथि खः । थुगु गुँलापारु प्रारम्भ जुइवं नेपाःमि बौद्धजनपिनि चित्तस सद्धर्माङ्कुर चुलि जायाः विभिन्न किसिमया कुशल संग्रह यायेगु नितिं पुण्य साधन कर्मस कोशिश याना श्रद्धाभक्ति निश्चय तयालि अनेक प्रकारया धर्मकर्मस जोजल्पाः यनिगु छगू अतिकं उत्तमगु दिं खः । थुगु गुँला धर्म प्रारम्भ जुइवं सर्वथा अकुशल पापकर्म, मत्यो, मज्यूगु, दुष्कर्मगु ज्याखँ हाकुतिनालि गुँला लच्छियंकं छगू नं छगू पुण्य साधन कर्मस तत्पर जुया च्वनीगु दिन जुल । उदाहरणया लागि उगु पुण्यसाधन कर्मया ज्याभ्वः सम्पन्न याये नितिं थथे ज्या न्हयाका च्वनी । गथेकि-

सुधन्हापां दनां बागमती वना तीर्थ स्नान याइ, द्येके वनी, नामसंगीति ब्वनी, तुतः ब्वनी, भद्रचरी प्रणिधान ब्वनी, धारणी ब्वनी, भजनकीर्तन याइ, धर्मोपदेश न्यनेगु व कनेगु जुइ, सूची शील नियम पालन याइ, आमिषवस्तु व मद्यमांस, धुम्रपान त्वतेगु याइ । मत्यो मज्यूगु निषेधकर्म त्वःती । शील धर्म विपरीत आचरण मयाइ, सम्यक् जीविका कथं हनेगु स्वइ । अवसं, यो अवसं, न्यान्हु अवसं, माय् अवसं च्वनी । धञ्जलियाःया सिसाबुसा व साखःति दान बिइ । कर्मविपाक निर्देशन रुपय् धर्मपासा म्हिता छायस्वइगु याइ व अले थुगु कथं श्री स्वयम्भू धर्मधातु स्वरुपं विभिन्न प्रकारया चैत्य-चीबहा, स्तूप-थूर, धर्मधातु, वज्रधातु आदि गुरु बुद्ध, बोधिसत्व, आर्यतारा, प्रज्ञापारमिता आदि बौद्ध देवीदेवता प्रदक्षिणा व परिक्रमाया रुपय् नसंचा ईलय् दनां

सुमधूर बाद्यवादन, धाः, खिं, दमखिं, मृदंगया तालय् श्रृङ्गभेरी न्येकू पुया बुद्धगीत (म्यें) हाला बही, बहा पतिकं बोगी वनी । दण्डवत् प्रणाम याना म्हधू दानालि थःथःगु श्रद्धाभक्ति कथं अनेक पूजोपकरण -पुष्प, धूप, दीप, गन्ध, रस, छत्र, ध्वज, पताक, चामर, उखेर, निसला, पिण्डपात्र, सत्तुचूर्ण आदि द्वहलपा वनी । थ्वहे सन्दर्भय् गुलिनं चुक, ननि, गःली, लाछि, लिबि, क्यबस प्रस्थापित, सम्पूर्ण बहा, बही, कचाबहा दक्कोफुक्क थासय् वना उत्साह उमंगपूर्वक दीपयात्रा (मतयाः) वनेगु ज्या जुया च्वनीगु नं जुल । थुलिजक मखु अफ लुचिद्यो थायेगु, स्यंल्हों ज्या यायेगु, लँ ज्या यायेगु, पंजराँ बिइगु, दानदत्त गुथि हनेगु आदि बुद्ध दिपंकर तथागत चाःहुयेकेगु, गनं गनं सुन्दर मधुर ध्वनिया लचय् दानगाथाया सः ध्वया च्वनीगु लिसेलिसें बौद्धसंघ, जिनसंघ, आर्यसंघ जात्राया प्रमाणं शाक्यभिक्षु, वज्राचार्य, ब्रम्हचर्यभिक्षु, श्रामणेरक एवं चैलकपिं क्वतः ज्वना उखें थुखें चाःचाःहुला च्वनी । एवंप्रकारं बौद्ध साँस्कृतिक सम्पदा ब्वज्याया रुपय् बहीद्यो ब्वयेगु (बौद्धकला प्रदर्शनी) समेत क्यनेगु, स्वःवनेगु तक नं ज्या जुया च्वनीगु जुल ।

थुगु कथं ज्योतिरुप श्री स्वयम्भू महाचैत्य विराजमान जुया च्वंगु बुद्ध जन्मभूमि नेपाःया बौद्ध परम्परा कथं हनाः वयाच्वंगु बुद्ध धर्म, बौद्ध संस्कृति, बौद्ध कला, बौद्ध आदर्श जायाच्वंगु महत्वपूर्ण गौरवमय इतिहास साक्षी दयाच्वंगु थुगु गुँला धर्मया महिमा अतिकं प्रसिद्ध जुयाच्वंगु जुल । धात्थें धायेमाल धाःसा थुजाःगु किसिमया पर्व थितिरिति बन्देज विश्वया गुगु नं बौद्ध देशय् वना स्वल धाःसा नं दुर्लभ जुइ । "गुँला धर्म" नेपाःया थःगु हे विशेषतां जाःगु महत्वपूर्णगु गौरवपूर्णगु संसारया गनं नं मदुगु छगू धार्मिक सम्पदा खः ।

परन्तु थुगु गुँला धर्मया मूल स्रोतया आधार धैगु हे वसपोल श्री स्वयम्भू महाचैत्ययागु आनुभावं जुयाच्वंगु धाःसा नं छुं पाइमखु । थुकीयागु हे विकासक्रम खः धाःसा नं अत्युक्ति जुइमखु । थ्वहे श्री स्वयम्भू महाचैत्ययागु उच्चकोटीगु आदर्श प्रति परिलक्षित याना श्रद्धेय

फ्की पूर्वाचार्यपिसं नेपाःया बौद्ध संस्कार संस्कृतियात धाराप्रवाह न्ह्याका वया च्वंगु जुल । थुगु विषययात कया नं हानं छगू उदाहरण प्रस्तुत याना च्वना । गथेकि-

नेपाःया सम्पूर्ण बौद्ध विहार, तीर्थ, उपतीर्थ, गुम्बा एवं लाछि, ननि, चुक, गःली व पर्वत पर्वतय् च्वंगु चैत्यया विकासक्रम हे वसपोल श्री स्वयम्भू चैत्ययागु अनुरुप खः । हानं बौद्ध संस्कार जन्मनिसें चूडाकर्म, विवाह, दीक्षा तथा मृत्यु संस्कार व श्राद्धकर्म पर्यन्त विधि विधानय् तक नं पंचबुद्धात्मक पंचज्ञान श्री स्वयम्भूयात परिलक्षित यासे विशेष स्थान प्रदान याना वयाच्वंगु खनेदु । थुलिजक मखु, अज्ज नेपाःमि बौद्धतय्‌गु रितिथितिइ कुतुकुला दुहाँ वना स्वत धाःसा "तिं भिं भिं काये यःसा दुहाँ दुहाँ वा" धया तःगुथें उकी दुने दुहाँ वना वातुवाला स्वत धाःसा नं श्री स्वयम्भू ज्योतिरुप प्रभाश्वर धर्मकाययागु ज्ञान, ध्यान, दर्शन सुलाच्वंगु खनेदइ । उदाहरणया लागी प्रसंगवस निगू प्यंगू खँ पाठकपिंगु न्हचोने प्रस्तुत याना च्वना-

फ्की नेपाःमि बौद्धतय्‌सं छुं ततःधंगु धर्मकर्म याइबले थःथःपिनिगु छ्येँया मूलुखाफुसय् पंचबुद्ध अंकित याना चाचिं च्वकेगु चलन दु । थ्व खः, उच्चकोटी दर्शनया प्रतिनिधित्व यानाच्वंपिं पंचकुलया अधिष्ठात्री देवता श्री स्वयम्भू पंचबुद्धयात दुहाँ वक्को पतिं पिहाँ वंक्को पतिं धयाथें नतमस्त जुया छचों क्वछुना वन्दना याना, स्वागत सत्कार याना वयाच्वंगु थ्व नेपाःमि बौद्धतय्‌गु नितिं "आश्रय स्थान", "शरण स्थान" धका भावना याका वयाच्वंगु जुल । थ्व खँ स्पष्ट जू, नेपाःया बौद्धत पंचबुद्धया उपासक खः धैगु । अज्ज वास्तु निर्माण विधि अनुसार छचें दने सिधय्का छचें पलिस्था याइबले छ्येँयात स्थिरोभव वाक्य ब्वना न्यंकेमाः । उगु स्थिरोभव वाक्य छचेँया दकले च्वय् च्वंगु थइमायात वैरोचन तथागतयागु संज्ञा बिया तल अथेहे पंचभ्याःयात पंचबुद्ध ।

फ्कीसं मचाबले सर्वप्रथम विद्यारम्भ यायेत न्हापालाक हे गोन्हलय् वसपोल श्री स्वयम्भू धर्मधातु वागीश्वरयात लुमंका

"ॐनमोवागीश्वराय" धका ब्वना वयाच्वना, सयेका वयाच्वना । थ्व परम्परा न्हापांनिसें छ्यला वयाच्वना । नेपाःया बौद्धतय्सं वसपोल श्री स्वयम्भू धर्मधातु वागीश्वरयात गुबलें ल्वःमंके फइमखु । अभ भीसं थ्व नं धया वयाच्वना, चिकुलां निभालय् च्वनेबले छुं जुया निभाः मत्वलकि स्यंगुद्यो श्री स्वयम्भूयात अनुस्मरण याना नामोच्चारण याना प्रकृतियात धम्कि-बियाच्वनी - "हुंकन धाःसा त्वः त्वः थन धाःसा मत्वः मत्वः त्वय्ला मत्वय्ला स्यंगुद्योया पालि निपा भागी" । थुकीं सीदु ज्ञानविज्ञान छुं मस्युनिपिं मस्तय्सं हे स्यंगुद्योया नां कायेवं श्री सूर्य प्रकाश जुइ, निभा त्वइ, सुपायँ चिलाः वनी धैगु आत्मविश्वास याना वया च्वन तिनि । नेपाःया बौद्ध परम्परानुसार बदे छुयेगु, पँयेथः लुयेगु, नायः लुयेगु, थपा त्वयगु व सम्यक्, नरां, पंजरां आदि जुइगु लसताय् छत्रंकू भ्वय् न्याय्कीबले नं थासंचो धका चीबहाद्यो न्हचोने तया भ्वय् नयेगु याना वया च्वंगु नं खनेमदुगु मखु । हानं दीक्षाथें जाःगु रहस्यक्रिया जुइबले नं सप्ताहाभिषेक, दशाभिषेक, चतुर्दशाभिषेक थेंजाःगु अनुत्तरतन्त्रयोग अनुसार विधि विधान जुइबले नं पंचबुद्ध चिन्ह अंकित मुकुटाभिषेक बिइगु याना वया च्वंगु खनेदु । थुलि जक मखु गुरु वज्राचार्यपिसं षोदशलास्या कया पूजा याइबले यज्ञहोमया पूर्णाहुति आदि जुइबले पंचबुद्ध मुकुटं पुया पंचबुद्धयात ईलय् ब्यलय् थुगु किसिमं थासंथासे उच्चकोटी स्थान बिया सम्मान याना वयाच्वंगु खनेदु । सूत्र तन्त्रपाखें नं असंख्य तःधनां च्वंगु त्रिकालबुद्धपिसं प्रशंसा यानातःगु भीगु विहार विहारय् ब्वना वयाच्वंगु आर्यनामसंगीति नं आखिरय् थ्वहे पंचबुद्धया ज्ञान-पंचज्ञानसंग्रहया रुपय् माने याना वयाच्वंगु धायेफु । थ्वहे कारणं "श्री स्वयम्भू धर्मधातु वागीश्वर" व "आर्यनामसंगीति" निम्हं छम्ह खः धैगु प्रमाण चीबहा चीबहालय् धर्मधातु वागीश्वर मूर्ति तया क्यना तःगुलिं स्पष्ट जू । अभ धात्थें धायेधाःसा क्रियातन्त्र, चर्यातन्त्र, योगतन्त्र व अनुत्तरयोगतन्त्र पाखें पिज्वःपिं बाहच, गुहच, अभ्यन्तरया देवी देवतापिसं नं धारण यानाच्वंगु पंचभूषण - चक्री, कुण्डल, कण्ठी, रूचक, मेखलाया अर्थविशुद्धि बिचा याना स्वल धाःसा नं थ्वहे पंचबुद्धया पंचज्ञानया प्रतिकात्मक रुप खः धका तन्त्रय् उल्लेख

याना तःगु खनेदु । हानं भीसं भावना याना पूजा याना वया च्वनापिं विभिन्न देवीदेवतापिं नं थ्वहे पंचबुद्धया कूल पाखें उत्पत्ति जूपिं खः धका वर्णन याना तल ।

थुलि जक मखु भीसं गुलिनं अनेक देवीदेवताया नामं जात्रा उत्सव नखःचखः न्यायेका वयाच्वना, उकी मध्येसं तःधनां च्वंगु अति भव्यगु, महत्वपूर्णगु, आपालं लस्करं ह्वाःगु अमिताभ पुत्र श्री आर्यावलोकितेश्वर करुणामय बुंगद्योयागु रथजात्रा माने याना वया च्वना । थुगु रथया नं दकले सकले च्वय् वसपोल स्वयम्भू बिज्याका तल । थुकीं प्रमाणित याःगु दु - श्री स्वयम्भू आदिबुद्ध गुलितक तःधं धैगु । लिसेलिसें नेपाःयागु बुद्धधर्मय् असंख्यय् महत्वपूर्णगु बौद्ध जगतय् दुर्लभगु द्वादश वर्षीय "सम्यक् महादान गुथि" न्यायेकिबले तक नं उगु समारोहय् स्वीस्वकोटी देवतापिनि च्वय् श्री स्वयम्भू भगवान बिज्याका सर्वोपरिस्थान प्रदान याना वया च्वन । थ्व थिति नं थ्वहे श्री स्वयम्भू महाचैत्यया छत्रछायालय् च्वना हे न्यायेका वया च्वंगु खनेदु । थुगु कथं स्वयम्भू चैत्ययागु महत्व प्रति ध्यान आकर्षित यासे श्रद्धापूर्वक सुवर्ण चैत्यया प्रमाणं लखंलख ल्याखं धंका लुचिचो (चैत्य) थाकेगु याना वया च्वन । हानं बहापूजा वनीबले सर्वप्रथम श्री स्वयम्भू महाचैत्यनिसें आरम्भ यायेगु याना वया च्वंगु जुल ।

वसपोल श्री स्वयम्भू भगवान बौद्धतय्गु नितिं जक महत्वपूर्ण मजूसे शैवमार्गीपिसं नं उतिकं सम्मान याना वयाच्वंगु खनेदु । देवातिदेव महादेव श्री पशुपतिनाथं विरुपाक्षयागु क्रूरतां बचय् जुइत मुखाष्टमिकुन्हुया दिनय् पंचबुद्धात्मक स्वयम्भू अंकित मुखलं पुया श्री स्वयम्भूया सम्मान याना वयाच्वंगु खँ इतिहासं कना वया च्वंगु दु । थुलि जक मखु वैष्णवीमार्गया प्रमुख देवता भुइजःसि नारायणद्योया मुकुटय् नं अक्षोभ्य बुद्ध अंकित याना तःगु दु । बुद्धनीलकण्ठ नारायणया अपभ्रंश रुपय् बुढानीलकण्ठ जूवंगु धका धाइ । खनं खः थ्व सुन्दर शान्त भव्य मूर्ति बौद्ध, शैव, बैष्णव स्वंगू संप्रदायं एकीकरण याना तया तःगु नेपाली संस्कृतिया थःगु हे विशेषता खः । थ्वहे आदर्श नालाः जुजु

सिद्धिनरसिंह मल्लं थ:गु लाय्कूया न्हचोने दयेके ब्यूगु कृष्ण मन्दिरय् नं च्वसं "शिवलिङ्ग" स्थापना याना तल, थ्वया नं च्वसं "अवलोकितेश्वर" अंकित चैत्य तया तल । थौंकन्हे थुगु मूर्ति खने मदये धुंकल । थुलि जक मखु, यल लाय्कुली च्वंगु लुँभ्यालय् नं अमिताभ बुद्ध पुत्र "पद्मपाणि, सृष्टिकर्ता लोकेश्वर" अंकित याना उचित सम्मान याना वया च्वन । गुलिनं बहा बही, कचाबहा दयेका तल उगु विहारया क्वापा:द्यो, गन्धूरी देवताया न्हचोने पंचबुद्धात्मक स्वयम्भू चैत्यया विकासक्रमया रुपय् निर्माण जूगु छगू नं छगू किसिमया चैत्य बहा बहीया केन्द्रवर्ति स्थानय् प्रतिष्ठा यासे श्रीशोभा बृद्धि याना तल । थ्वहे परम्परायात भावभक्ति याना वया च्वन । थ्व नं छगू स्वयम्भूयागु प्रभाव धा:सां अत्युक्ति जुइ मखु । हानं थ्वहे बहा बहीया छत्रंकूजुआजु, आजुपिसं नं वहे पंचबुद्ध अंकित आजु तपुलिं पुया नेपा:या बौद्ध संघया स्थविर रुपय् इज्जत तया वया च्वंगु जुल ।

थुजाथुजा:गु महत्वपूर्ण गौरवमय जीवित परम्परा दयाच्वंगु थौंतक नं अविस्मरणीय रुपं न्हचानाच्वंगु प्रसिद्ध धर्मावतार "गुँला महिना" ख: । थुगु गुँला लच्छिया दुने छु छु धार्मिक कार्यक्रम हना वया च्वना धैगु विषययात कया थन न्हचब्वया च्वनागु जुल ।

खतु थुगु गुँला धर्मया ज्याभ्व: गुँला महीनां हे याये मा:गु छाय्लय्, मेमेगु महीना पाखे न्हयाकूसां ज्यूगु ख:नि । अथेनं, दुरदर्शी प्रात:स्मरणीय श्रद्धेय भी पूर्वाचार्यपिसं गुँला महीनायात हे विशेष स्थान बिया तल, पुण्य प्रशंसा आपा: दु धका धया तल । थ्वहे महिनायागु मूल्य मान्यता अप्पो संख्या दु धका महसूस याना वया च्वन । धायेकि गुँला महीनां धर्मकर्म यायेगु गुलि गथे कारणं प्रसिद्ध जू, उत्तम जू धैगु विषययात कया उकी दुवाला स्वय्बले नं निम्न प्रकारया दुर्लभ संयोग सुसंयोग चूला:गुलिं मेमेगु महीना स्वयां गुँला महीना अतिकं प्रसिद्ध जूगु खनेदु । गथे -

१. नेपालय् विद्यमान जुयाच्वंगु मतमतान्तर बौद्ध, शैव, शाक्त, वैष्णव एवं सौर, गणपत्य, कापालिक, नाथसंप्रदाय आदिया प्रसिद्ध

देवस्थल, बहा, बही, देग:, गुम्बा व मठ आदि गुलिनं दया च्वन उलिमध्ये सर्वश्रेष्ठ भालपा तया त:गु सुप्रसिद्धगु दकले सकले पूलांगु सर्वोत्तमगु चैत्यकुल नायक श्री स्वयम्भू महाचैत्ययागु गुण गौरव एवं उच्चकोटी दर्शन ज्ञानया प्रतिनिधित्व याना वया च्वंम्ह ज्योतिरुप श्री स्वयम्भू महाचैत्ययात सर्वोपरि स्थान बिया केन्द्रिय रुपय् श्रद्धा भावभक्ति यायेगु विशेष पुण्य पर्व तिथि थ्वहे गुँला महीना जुया च्वन ।

२. प्राचीन कालय् श्रृङ्गकेतु राजां चैत्यभक्ति याना उद्धार जूगु संस्मरणय् प्रतिष्ठापित इमाद्वंचैत्यया वर्षवन्दन (बुसाधं) जूगु शुभदिनयात लुमंका गुँला धर्म प्रारम्भ जूगु हिसाबं गुँला धर्म माने याना वया च्वंगु जुल ।

३. एवं क्रमं अतीत कालय् राजा सर्वानन्दं सम्यक् न्यायेका श्री दीपंकर तथागत निमन्त्रणा या:गु लसताय् "दीपावति नगर", गुइत:या छम्ह अति श्रद्धावति नकिंजुं अति कष्ट सिया सम्यक् आजीविका याना सम्यकय् श्रद्धार्पण या:गु पुण्यतिथि गुँला महीना ख: ।

४. अतीत कल्पय् छगू समय ब्रम्हा नं थ:गु न्याग: शीरमध्ये छग: शीर बुद्धयात द्वहलप्यूगु पुण्य तिथियात अनुस्मरण यानां गुँला धर्म प्रसिद्ध जूगु जुल । अज्ज थथेनं धया त:गु दु -वहे ब्रम्ह शीर्षया प्रतीक रुपय् क्वत: ज्वना सम्यक् पंजराँबले दान का:वनेगु परम्परा माने याना वयाच्वंगु दु ।

५. वासुकी क्षेत्र नामं प्रसिद्ध जुयाच्वंगु नेपाल मण्डलस अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खण्डवृष्टि, उत्पातवृष्टि, घनघोरवृष्टि मजुइमा, लिसें सुवृष्टि जक जुया सहकाल जुया च्वनेमा धैगु हेतुं गुँला महीनाय् नाग पंचमिया दिनस नागपूजा याना वया च्वन ।

६. सर्वार्थसिद्ध राजकुमारं "अनुत्तर सम्यक् सम्बोधि ज्ञान" प्राप्ति याना असंख्य मारगणतय्त त्याका सम्यक्संबुद्ध जुया बिज्यागु शुभ उपलक्ष्यय् गुँला धर्म प्रसिद्ध जूगु जुल ।

७. नेपाःया थःगु प्राकृतिक वातावरण अनुकूल कथं सयसाम्हा अन्नवस्तु वा पिइतः गुलिनं सिन्हा ज्याया भ्वलय् कार्यकारणं असंख्य कीपतंगया प्राण हथ्या याना उब्जनि जूगु अन्नवस्तु खः, इपिं विना अपराधं सीपिं सम्पूर्ण कीपतंगपिंगु दिवंगत आत्माप्रति स्वर्ग सुखशान्ति प्राप्ति जुयेमा धैगु हेतु लिसें प्राणीघातक जूगु प्रायश्चित मोचन जुया थःम्हनं दुर्गति भोग याये म्वाःलिमा धका विशेषं धर्मकर्म यायेगु गुँला महीना ।

८. अज्ज थुजाःगु प्रकारं याना दुःख कष्ट सिया सिना तुल्य परिश्रम याना गुलि नं वा पिना तयागु खः, उगु सम्पूर्ण अन्नवस्तु सल्लफल्लं सप्रे जुया दिन दोब्बर रात चौब्बर प्रमाणं हृष्टपुष्ट जुयेमा धका पुण्यसाधन याना वया च्वंगु गुँला महीना ।

९. चतुर्युग सत्य, त्रेता, द्वापर, कलि मध्ये अधमगु कलियुग उदय जूगु श्रावण महीना जूगुलिं कलि धैगु हे पापक्लेश मारकर्म अभिवृद्धि जुइगु जुया कलियुग धका धाइ । थुगु कलियुगया दोष निवारण नितिं सक्को फक्को पुण्य याना सौभाग्य लाभ याये नितिं गुँलां विशेषं धर्मकर्म यायेगु उत्तम ।

१०. नेपाःया थःगु सम्बत्सर तिथिमिति गणना अनुसार न्हापागु महीना खः "थिंला" । थुगु थिंलानिसें ल्याः खायेबले श्रावण महीना धैगु च्याला फुना गुलाय् क्यंवः, उकीं च्याय् हाइगु व च्याय् फुना गुला क्यनीगु ध्व तसकं मभिं धाइगु चलन दु । थुगु अरिष्ट दोष निवारण नितिं नं गुँलां विशेष धर्मकर्म याका तःगु खनेदु ।

११. भारताधिपति सम्राट अशोकं थः गुरु भिक्षु उपगुप्तलिसे थःगु सम्बोधि यात्राया भ्वलय् थः श्रीमती तिष्यरक्षिता व म्हचाय् मयजु चारुमती ब्वना श्री स्वयम्भू महाचैत्य दर्शन पूजन नितिं थन बिज्यावले यल शहरयागु गौरव वृद्धि नितिं प्यंगू युग उदय जूगु पवित्र दिनयात लुमंका "प्यंगः थूर" स्थापना याना थकल । उगु थूरया प्रतिष्ठापन शुभकार्य नं ध्वहे गुँला महीना पाखे जूगु दु धाइ ।

१२. ज्योतिषविद् आचार्यपिसं गुँला महीनायात श्रावण धका प्रसिद्ध याना बिल । कारण छायय् धाःसा भ्फी गृहस्थीपिं अप्पो याना विषय प्रपंचय् जक भुलय् जुया धर्मकर्म याये मलाःपिं अजापिंगु नितिं सर्वप्रथम धर्मय् मन लाकेतः धर्म श्रवण यायेगु याकेगु भालपा गुँला महिना अप्पो याना धर्मयागु चर्चापरिचर्चा न्यनेगु, न्यंकेगु उत्तम महिना जुया श्रावण धया तःगु जुल ।

१३. उपर्युक्त कारण गुँला महिना लच्छि जक जूसां भ्फीगु मभिंगु संस्कार न्हंकेतः भिंगु संस्कार पाखे छचलेया नितिं भ्फीगु ध्व दश इन्द्रियं धर्मकार्यस जोजलपेगु आवश्यक खंका भ्फीतः धर्मकार्यस गुँला महीनां अप्पो अभ्यास याका तःगु खनेदु । धायेकि -

मिखां - बुद्ध बोधिसत्वपिनिगु मूर्ति, चित्र, पौभा, धार्मिक हलंज्वलं, स्वःवनेगुया रुपय् बहीचो स्वःवनेगु याना तल ।

न्हेपनं - बही विहारय् पूजापाठ, स्तोत्र, भजन, गीत, आदिया शब्द न्यनेगु व लिसें धर्म श्रवण बाखँ न्यनेगु ।

न्हासं - पूजोपकरण वस्तु पुष्प, धुप, दीप एवं फलमूल, पक्वानया सुगन्ध वास नंत्वना, सांसारीक विषयया वासना मद्य, मांस, धुम्रपानया वासना तापाकालि सद्धर्म चेतना हयेगु ।

म्हुतुं - सूत्र, मन्त्र, धारणी, स्तोत्र ब्वनां अवाच्य वचन मल्हाःसे केवल सत्य, शान्ति, प्रियधर्म वाक्य जक प्रयोग याना सद्धर्म चेतना हयेगु ।

म्यें - पूजाया प्रसाद ग्रहण याना मद्य, मांस, धुम्रपानया रस मकासे शुद्धगु नींगुजक आहार यानां सद्धर्म चेतना हयेगु ।

ल्हातं - जपमाला, कमण्डलु, पुस्तक, वज्रघण्ट, ताःयागु ज्याय् संलग्न जुयालि परन्तु प्राणीयात सास्ति यायेगु व खुया कायेगु, कपिं मिसातय्गु म्हय् स्पर्श मयासे सद्धर्म चेतना हयेगु ।

तुर्ति - अपवित्रगु स्थान गमन जुइगु त्व:ता बहा, बही, गुम्बा, तीर्थ आदि पुण्यक्षेत्रस विचरण जुया सद्धर्म चेतना हयेगु ।

लिंग - थ: स्त्री पुरुषया पाखे जक संतुष्ट जुया अब्रम्हचर्या मयासे सद्धर्म चेतना हयेगु ।

म्हं - भिंगु, मांगलिक उपहार वस्तु वज्र, वज्रघण्ट, ता:, डमरु, छत्र, ध्वज, पताक आदि धर्मवस्त्र, काषायवस्त्र स्पर्श यानां सांसारीक विलास सामग्री पाखें अलग जुया सद्धर्म चेतना हयेगु ।

चित्तं - काम, क्रोध, लोभ, मोह, माया, अहंकार भाव त्व:ता श्रद्धा, त्याग, शील, भय, श्रुत, वीर्य, प्रज्ञा, करुणा ब्वलंकेगु, त्रिशरण, बोधिचित्त अनुस्मरण यानां सद्धर्म चेतना हयेगु ।

धुजा:गु प्रकारं सद्धर्म चेतना जागृति हइगु महत्वपूर्ण पर्व दिन पुण्यतिथिया शुभसंयोग चूला:गु अति पवित्रगु दिन भालपा भ्कीसं गुँला लच्छिया दुने छु छु कार्यक्रम न्हचाका वया च्वना धैगु विषययात कया आ: थन छसिकथं छगू छगूया संक्षिप्त परिचय न्हचब्वया च्वना :-

१) तीर्थ स्थान

सुथन्हापां ब्रम्हमुहूर्तय् नसंचा ईलय् दनां बागमती वना तीर्थ स्नान याइ ।

२) चैत्य भक्ति

बुद्ध बोधिसत्व एवं स्वयम्भू चैत्य धर्मधातु, वज्रधातुया अग्रे च्वनां यथाशक्य पूजा भावभक्ति याना प्रदक्षिणा याना च्वनी ।

३) नामसंगीति पाठ

त्रिकालया बुद्धिपिंसं प्रशंसा याना त:गु, गुरु महामञ्जुश्रीयागु विशेष महत्व दया च्वंगु, असंख्य त:धंगु सूत्र आर्यनामसंगीति सुमधूर घोषं भक्तिपूर्वक लय् तया चैत्यपुंगभया न्हचोने च्वना छगू स्वरं ब्वना च्वनी ।

४) भजनकीर्तन

विहारय् अथवा सत:फले, ननि, लाछि, चुकसं च्वंगु चैत्यया न्हचोने च्वना दाफा भजन, नसंचा भजन मुनां भजनकीर्तन जुया च्वनी, गुगुं थासय् ज्ञानमाला भजनं नं जुया च्वनी ।

५) बुद्धपूजा

गुगु थासय् बुद्ध मूर्ति प्रतिष्ठा जुया च्वनी, उगु थासय् श्रद्धालु भक्तजनपिसं यथाशक्य पूजाभावभक्ति याना च्वनी ।

६) सद्धर्म पाठ

गुलिसियां बहा, बही अथवा थ:गु छ्येँय् च्वना जूसां सद्धर्म सूत्र - प्रज्ञापारमिता, दशभूमिश्वर, सद्धर्मपुण्डरीक, लंकावतार, तथागत गुह्यक, सुवर्णप्रभा एवं ललितविस्तर, गण्डब्यूह, पंचरक्षा, कारण्डब्यूह, गुणकारण्डब्यूह, बोधिचर्यावतार आदि धर्मग्रन्थ पाठ यायेगु जुया च्वनी ।

७) धारणी ब्वने

विहारय् अथवा धर्मागार गुम्बास च्वना धर्मपासापिं मुंका यथाविधि अनुसारं आकाशधातु प्रणिधाननिसें शुभारम्भ याना आर्य भद्रचरी ब्वनां अपरिमिता धारणी आदि ब्वनेगु, ब्वंकेगु याइ ।

८) बोगी वनेगु

सुथ न्हापां दनां बुद्धगीत हाला थाय्थासय् च्वंगु चैत्य स्थान अथवा विहार विहारय् बुद्धगीत हाला चैत्य प्रदक्षिण यानां परिक्रमा याइ ।

९) भृङ्गभेरी/न्येकू पुये

अतीत कालया राजा श्रृङ्गकेतुया धर्मपत्नी सुशीला महारानी नं गुगु प्रकारं न्येकू पुया चैत्य भक्ति याना उद्धार जुया वन धैगु

अवदानया कथन अनुसारं थुगु कथं चैत्य भक्ति यायेगु असंख्य तःधंगु भालपा परम्परागत थौंतक नं न्येकू पुया चीबहा चाःहुलेगु याना च्वन ।

१०) **लः छायेगु**

स्वयम्भू **चैत्ययात** थःथःपिंगु श्रद्धानिश्चय अनुसार पुष्प, **धूप**, दीप आदि फलफूल, **स्कन्द** छगू लख प्रमाणं लाख धंक द्वहलपिगु **याइ** । मेगु अर्थय् लः **पुँइ छायेगु** धका देवीदेवताया मूर्तिस रंगारोहण **यायेगु** धया तःगु दु ।

११) **लुचिद्यो थाये**

"लक्ष्य चैत्य" निर्माण विधि अनुसार चैत्य चीबहा **चिचीगः** याना थासाय् थाना आपा संख्या दयेकेगु अर्थात् सवालाख धंकेगु **प्रमाणं** लुचिद्यो थायेगु, **थाकेगु** याइपिं नं दु ।

१२) **छत्रारोहण**

शुक्ष्म **चैत्य**, **स्थूल** चैत्य विशाल चैत्यप्रति श्रद्धाभक्तिपूर्वक **छत्र** चढे याइगु, **"चौ"** **छायेगु**, इलाँ प्यनेगु, थुकीया नं थःगु अलग **विधि दु** ।

१३) **मयन् छत्रारोहण**

छत्रारोहण विधि स्वया मयन् छत्रारोहण संक्षिप्तकरणया **रुपय्** "दीपयात्रा" मतयाः **वनीबले** सीयागु छत्रया रुपय् "सीस्वां" **दयेका** छायेगु चलन मदुगु मखु । थुकीया नं थःगु हे विधि दु ।

१४) **यो अवसं**

यो अवसं धैगु लच्छियंकं न्हिं छछाः जक नया अवसं **च्वनीगु** खः । अप्पो याना यो अवसं च्वनीपिं स्वयम्भू, चोबहा, बुंग **चेके वनीगु** चलन दु ।

१५) **न्यान्हु अवसं**

गुंला लच्छिया दुने न्यान्हुइ छकः छकः याना अवसं **च्वनीगु** खः । थुकी नं अथेहे स्वयम्भू, चोबहा, बुंग चेके वनीगु चलन दु ।

१६) **माय् अवसं**

गुंला लच्छियंकं विहारया मूलदेवता क्वापाःजुयात नित्य स्नान याकीगु, वेख्ये चायेकीगु, अभिषेक जल पालँ याना च्वनी । तर थुमिसं मेमेगु छुं हे अन्नवस्तु मनःसे निराहारं च्वना क्वाःपाजुया थासय् जक **थातं** च्वना च्वनी । उखेंथुखें गनं नं वनी मखु, वने नं मज्यू थुकीया नं थःगु इतिहास दु ।

१७) **उपोषधव्रत**

"उपोषधव्रत" धैगु अमोघपाश लोकेश्वरयागु उपासना आराधना याना अष्टमी व्रत धलं दनीगु खः । थुकीया नं थःगु हे विधि दु ।

१८) **बहापुजा**

खतु यलय् करीब निसःगु बहा दु । अथेनं यलया प्रमुख विहार "भिंच्यागु विहार" खः । उगु विहार विहारय् वनां थःथः परिवार समूह जक मुनां बहा पूजा वनीगु चलन दु । गुलिसियां थुगु पुण्य कार्यस त्वाः बहायापिं श्रद्धालु भक्तपिं मुंका वाद्यवादन सहित उल्लास उमंगपूर्वक पंजराँ ज्वलँ छाया बहापूजा वनी ।

१९) **त्यागशील धर्म**

मेमेगु ईलय् ब्यलय् त्यागशीलधर्म पालन याये मफुसां परन्तु गुंला लच्छि जक जूसां थःम्ह फुफुथें ला, न्याँ, खें, अयला, थ्वँ, बजाँ, चुरोट त्वःता च्वनी । गुलिसिनं छलकपट व लोभ बढे जुइगु, असत्य खँ ल्हाये मालीगु ज्या बन्दब्यापार याये मखु धका धः, काता, तालाजु, अः??तकं थीमखु धका अलग च्वनीपिं दु । अफ आमिष पदार्थ लभा, छा, प्याज तकनं मनइपिं दु । हानं गुलिसिनं सिंकि, गुन्द्रु, शाकिचा समेत नइ मखुपिं नं दु । अथे हे थः श्रीमति जूसां "गुँला लच्छिया छपाः लासाय् च्वने मखु" धका ब्रम्हचर्या शील पालन याइपिं नं मदुगु मखु । थः परिवार यात जूसां "छाक्क वचन" ल्हायेमखु धका मौन धारण याइपिं नं दु ।

२०. गुँलासेवा वने

गुँला लच्छिया तुतः खलः पासापिं मुनां सुथ न्हापां दनां चोबहा चेके वनां तुतः व बुद्धगीत हाला लच्छियंकं चेके वनी । अथेहे बुंग व स्वयम्भू नं वनेगु चलन दु ।

२१. चेके वने

गुँला लच्छिया थःगु जीविकोपार्जनया ज्याखँ फुक्क हाकुतिना आम्दानी श्रोत तकं त्याग याना न्हापनं दनां बागमती वनां थायथासय् प्रसिद्ध देवस्थलय् बान्हि स्वफः ईतक जूसां नये पित्यासां उखेथुके तातापाक जूसां चेके वना च्वनी ।

२२. गुँलां लभा प्वलीमखु

गुँला लच्छिया दुने "ग्वःगु लभा चैत्यया आकार प्रकारलिसे मिलेजू" धका श्रद्धा आस्था तया लभा प्वली मखुपिं नं दु। अज्ज चीबहाया किचः तकं हाचाँ मगाइपिंनं मदुगु मखु । थनं वनेच्वनेबले चीबहायात आदर तया जःपाखे लाका चीबहाचाःहुला वनीपिं नं दु । चीबहाफले वसः पायेगु तकनं याये मज्यू धका आदर सम्मान तइपिं नं दु ।

२३. पञ्जाष्टि / यल पंजराँ

श्रावणशुक्ल अष्टमिकुन्हु थःगु विहार विहारय् अथवा छ्येँय् दीपंकर आदि बुद्ध बोधिसत्वपिंगु मूर्ति ब्वया धलंशालाथें फयांफच्छि बांलाका शोभावृद्धि याना आगन्तुक भिक्षुसंघ - शाक्य, वज्राचार्य, ब्रम्हचर्यभिक्षु, श्रामणेरक, चैलक आदि वन्देजुपिन्त विधिपूर्वक दान प्रदान जुया च्वनी । लिसें त्वाः, बहालय् दानगाथा ब्वंगु मधूर ध्वनी उच्चारण जुया च्वंगु सः ताये दया च्वनी । थुकुन्हु क्वतः व पिन्पाँ ज्वना वःगु उखेंथुखें खने दया च्वनी ।

२४) जा पूजा

पञ्जाष्टमि न्हयर्कुन्हु "दानदत्तगुथि" हःनी, माःमाथाय् विहार विहारय् बहीचो ब्वइगु थासय् "जा पूजा" धका छगू अलग थितिरिति हना च्वनी ।

२५) जुगः पञ्जराँ

श्रावण कृष्ण त्रयोदशिकुन्हु नं यल पञ्जाष्टमि थेंतुं दानप्रदानया चहलपहल उत्सव जुया च्वनी । थुगु प्रथा खास याना यल देश बाहेक यँ, ख्वप आदि गाँगामय् तकनं जुगः पंजराँ माने याना च्वनी ।

२६) जुगःया स्वयम्भू चेके वने

थ्वहे जुगः पंजराँया दिनस स्वनिगःया श्रद्धालु भक्तजनपिं श्री स्वयम्भू धर्मधातु वागीश्वर स्थानस चेके वःपिं व पंजराँ दान काःवःपिंगु लस्कर आपालं हुलमुल जुयाच्वनी । थुकुन्हू यलया मतयाः खलः सकलें अनिवार्य रुपं चेके वयाच्वनी । थुकुन्हू स्वयम्भूया छगू तःधंगु पर्व धाःसां ज्यू ।

२७) नागपूजा

श्रावण शुक्ल पंचमिया दिनस वासुकी आदि नव नागराजपिंगु विशेष गुणयात लुमंका "नागपाश" नागचित्र च्वया लुखा फुसे तिकाः आदरपूर्वक पूजा सत्कार जुयाच्वनी । सर्वथा नागराजपिंगु प्रकोप शान्त जुया सदां शुभिक्ष मंगल जुया च्वनेमा धका कामना याइ ।

२८) पिन्पाँ थने

गुँलाया विशेष पर्व दिन अष्टमी, पुन्ही, संल्हूकुन्हू थःथःपिंगु बही विहारय् प्रतिष्ठापित दीपंकर आदि बुद्ध बोधिसत्वपिन्त थःथःगु गच्छे अनुसारं पिण्डपात्र थनेगु ज्या जुयाच्वनी । बुद्ध धर्मय् पिण्डपात्रया थःगु हे विशेष महत्व दयाच्वनी ।

२९) क्वन्तिइ नवबाजा थाये

दँय् छकः जुइगु मतयाः खलःकं गुँपुन्हि न्हयर्कुन्हु बहनी सदाशिव मृत्युञ्जय, क्वन्ति महाद्योया अग्रे च्वना नवबाजा थाःवनीगु चलन दु ।

३०) क्वाति त्वने

श्रावण शुक्ल पंचदशिकुन्हु ललिचा सहित गुता प्रकारया बूबः दायेका सुपथ्यगु नींगु भैषजर्ज्यया रुपय् क्वाति त्वनेगु छगू विशेष पर्व खः । थ्व क्वाति सेवन यानागुलिं स्वास्थ्यया नितिं आपालं हितकर जू धाइ ।

३१) सिसाबुसा दान

श्रावणकृष्ण प्रतिपदा-सापारुकुन्हु थःथःपिंगु त्वाः बहालय् च्वंपिं उपस्थित इष्टमित्र दाजुकिजा तताकेहें मस्तमिसापिन्त कय्गु फ्वया, तुसि, पासि, फँसि आदि फलफूल दान बिइगु चलन दु ।

३२) साखःति त्वंके

मतया, बहापूजा वया च्वनीपिं भक्तजनपिंगु सेवा सुश्रुषा नितिं इमिगु स्वास्थ्ययात फाइदा जुइ धैगु मति नं सुं, पिपी, मले तया साखःति त्वंकेगु याइ ।

३३) प्यंगः थूर काःवने

सम्राट अशोकं थःगु सम्बोधि यात्राया भ्वलय् लुम्बिनी बिज्यागु ईलय् श्री स्वयम्भू महाचैत्य दर्शनार्थ नेपाःया उपत्यकास बिज्याबले यल देयागु शान्त वातावरण खनां थुगु थाय्यात अति पवित्र भाःपा शाक्यमुनि बुद्धया शारिरीक, अस्थिधातु, सहित यानां थन प्यंगू दिशाय् प्यंगः थूर स्वनां थकूगु जुल । थ्वहे पवित्र स्तूप थूरप्रति श्रद्धाभक्ति तया थौंतक नं प्यंगः थूर प्रदक्षिणा याःवनेगु चलन जुया च्वन । थ्व यलया थःगुहे विशेषता खः ।

३४) धंजलियाः हिति स्वःवने

गुंपुन्ही सर्कुन्हु दीपावती नगर गुइतःया प्रथमोच्च श्री महाविहारस "धर्मञ्जय यात्रा प्रणालिका" धैगु धंजलियाः हिति स्वः वनेगु चलन दु ।

३५) प्याःपुखू छिये

लगंख्यलं उत्तर पाखे च्वंगु बालार्चन देव संस्कारित "ज्येष्ठवर्ण महाविहार" तंगः बहाया ल्यूने पाखे लाना च्वंगु छगू ऐतिहासिक पुखू दु, व खः "प्रयाग पुखू" । थुगु पुखू छियेगु याना वया च्वंगु दु ।

३६) धर्मोपदेश न्यने

गुँला महिनां धर्म श्रवण यायेगु विशेष उत्तम धका करुणामयं नरक उद्धार याःगु खँ व "कर्मविपाक निर्देशन कर्मफल" खँ कना तःगु गुणकारण्डव्यूह बाखँ कंकेगु न्यनेगु चलन दु । लिसें मेमेगु धर्म ग्रन्थया व्याख्या याकेगु नं याः ।

३७) यमद्वार दर्शन

नरकोद्धारक "श्री जटाधारी लोकेश्वर" धर्मराज बिज्याना च्वंगु तंगः बहाया ल्यूनेसं च्वंगु यमद्वार दर्शन व पूजन यायेगु चलन दु । थ्वया न्ह्यःोनेसं च्वना सीपिनिगु नामं मत छ्वयेकः वनेगु चलन दु ।

३८) सीपिनिगु नामं मत छ्वयेकःवने

थुगु वर्षय् थः परिवारया सुंनं दिवंगत जुल धाःसा इमिगु नामं "दुर्गतिमोचन" जुइमा धैगु कामना यानां तंगः बहालय् च्वंगु यमद्वारया न्ह्यःोनेसं च्वनां सच्छि च्याप्वाः मत छ्वयेकिगु चलन दु ।

३९) चीबहा चाः हुले

गुँलाधर्म आरम्भ जुसांनिसें गुँला धर्म समाप्त मजूतले छन्हु हे मिते मजुइक निरन्तर रुपं सुथ न्हापां दनां चीबहाया छ्चालं बँ पुना सुग्घर सफा यानां, चीबहालय् नीलखं लुनां यंचुसेपिचुसे च्वंक सिला, न्हूगु कापतं हुया, चिकं नं इलाः, बाँलाके धुनेवं यथाश्रद्धा धूं धुपाँय् च्याका, चाकःमत छ्वयेका भिं भिंगु बांलाःगु स्वांमालं क्वखायेका चीबहाया सेवा याना च्वनी । लिसें थःगु अधिष्ठान कथं "रत्नकेतु धारणी" ब्वना नीछकः अथवा सच्छि च्याकः चैत्य प्रदक्षिणा याइपिं नं मदुगु मखु ।

४०. चीबहा न्हयोने दण्डवत्

गुलिसियां चीबहा चाःहुलेथेंतुं थःगु अधिष्ठान कथं पञ्चाङ्ग प्रणाम अथवा अष्टाङ्ग प्रणाम याना म्हधू दाइपिं नं दु ।

४१. स्वांताजि छाये

स्वयम्भू चैत्ययागु गुणानुस्मरण याना थःथःगु त्वाः, बहालय् च्वंगु चैत्य चीबहा आदिस भक्तिपूर्वक बांलाःगु भिंगु स्वांया प्रकारान्तर उखेंथुखें मालाः हया स्वां छफ्वः छफ्वः जक छाया जूसां भक्ति याइपिं नं मदुगु मखु । खतु थुगु स्वां द्वहलयीबले पुष्पकेतु धारणी ब्वनेगु नं चलन दु । प्रसंगवस् थुथास स्वांया विशेष महत्व खँ न्हयब्वया च्वना । गथे-

१. उफ्व स्वांनं — विद्या बिइ
२. चँ स्वांनं — काम बिइ
३. जी स्वांनं — भाग्य बिइ
४. केशर स्वांनं — रुप बिइ
५. दाफ स्वांनं — सुख बिइ
६. चम्पा स्वांनं — शत्रु नाश जुइ
७. नागपुष्प स्वांनं — शत्रु परास्त जुइ
८. कमल स्वांनं — लक्ष्मी बिइ
९. कुशेशय स्वांनं — ऐश्वर्य बिइ
१०. हयाउँपले स्वांनं — लक्ष्मी उदय जुइ
११. पले स्वांनं — श्रीवृद्धि जुइ
१२. रुपकेशरी स्वांनं — शुभलाभ जुइ
१३. पुंनाम स्वांनं — शान्ति जुइ
१४. पारिजात स्वांनं — शत्रु नाश जुइ
१५. पारिभद्र स्वांनं — आयु वृद्धि जुइ
१६. अवराजि स्वांनं — विद्या लाभ जुइ

१७. करवीर स्वांनं — मोक्ष लाभ जुइ
१८. अश्वय स्वांनं — शोक हरण जुइ
१९. कुशुम स्वांनं — वस्त्र लाभ जुइ
२०. कैतकी स्वांनं — मोक्ष बिइ
२१. म्हासुगु करवीर स्वांनं — रत्न लाभ जुइ
२२. बधू स्वांनं — वस्तु उपलब्ध जुइ
२३. जिफ्वः स्वांनं — मोक्ष बिइ
२४. पातली स्वांनं — पुष्टि जुइ
२५. अल्लिका स्वांनं — अन्न लाभ जुइ
२६. कोबिदार स्वांनं — शान्ति जुइ
२७. मधु स्वांनं — मधुवस्तु बिइ
२८. लुँगजू स्वांनं — सुगन्ध प्राप्त जुइ
२९. काशिक स्वांनं — काशि वस्त्र लाभ जुइ
३०. करञ्ज स्वांनं — कलह शान्त जुइ
३१. किंशुक स्वांनं — उत्तम वस्त्र लाभ जुइ
३२. करणिका स्वांनं — रत्न लाभ जुइ

थुगु स्वांताजिया पुण्य प्रशंसा स्वयम्भू पुराणय् उल्लेख याना तःगु दु ।

४२) सख्वाः पाये

थुगु सख्वाः पायेगुया थःगुहे महत्व 'सुधालेपन विधि' पुस्तकस च्वया तःगु दु । चीबहा चैत्य आदिस भक्तिपूर्वक संख्वालं पायेगु यानां चैत्यया शोभावृद्धि यानां सेवा यायेगु नं चलन दु । खतु सख्वालं पायेगु विशेष पर्व दिन कतिपुन्हिकुन्हु सकभनं यानां वया च्वंगु खनेदु ।

४३) चाकःवलु मत छ्वयेके

गुँलाया विशेष पर्व दिनस चैत्यया छ्यालं चाकःदलु मत छ्वयेकेगु चलन दु ।

४४) पादार्घ बिये

गुलिं भक्तजनपिसं पंचबुद्ध श्री स्वयम्भू चैत्यया चरणकमल "पादुका" लुमंका पंचरत्न अर्घ सामाग्री समेत तया निर्मल तीर्थजल सहित याना स्वस्ति वाक्य ब्वंका नीछकः अथवा सच्छि च्याकः पादार्घ ढ्हलपिइ। अले थ्वहे पादार्घ जल अभिषेक कायेगु बियेगु चलन दु।

४५) मतयाः वने

श्रावण कृष्ण द्वितीयाकुन्हु यलया सम्पूर्ण बहा, बही, कच्चाबहा व मेगु ननि, चुक, गःली, लाछि, लिबि, क्यब आदि स्थानस च्वंगु बुद्ध बोधिसत्व व चीबहा, धर्मधातु, वज्रधातु दर्शन व पूजन नितिं दीप-यात्राया रुपय् मतयाः वनेगु चलन दु। थुगु मतयाःया भ्वलय् द्वलंद्वो भक्तजन यात्रुत समावेश जुया च्वनी। थुगु मतयाः वनेगुया नीतिनियम थितिरिति थःगुहे ढंगं वाद्यवादन सहित न्ह्याना च्वनी। थन उगु मतयाःया संक्षिप्त गतिविधि उल्लेख याना च्वना। "दीपयात्रा" मतयाः लय् उपस्थित जुइपिं विशाल जनसमूहया क्रम व श्रद्धालु भक्तजनपिसं थःथःगु मनोवाञ्छा अनुसारं छाइगु श्रद्धाया उपहार वस्तु थथे खनेदु -

१. सर्वप्रथम गुरु वज्राचार्य छगू समूह न्ह्योने च्वना वइ। उगु समूहलय् मार्ग निर्देशकया रुपय् मतयाःया कमाकन्थ स्यूपिं गुरुजु न्हापालाक च्वनी।
२. ध्वयां ल्यू धारामण्डल थिला वइ।
३. लियांल्यू प्वतासं च्वया वइ।
४. धूप मकः ज्वना अष्ट सुगन्ध धूप थना वइ।
५. अनंलि पञ्चोपचार पूजा सहित यानां क्वतः ज्वना पूजा याइ।
६. ध्वयां ल्यू चौछत्र व ध्वायँ छाया वइ।
७. ध्वयां ल्यू वस्त्रया रुपय् जजंका छाया वइ।
८. ध्वयां ल्यू चामर उखेरं गाला वइ।
९. अले थनंलि मुनिवर वचनया सन्देश कथं वज्रघण्ट थाना वइ।

१०. ध्वयां ल्यू अष्टाङ्ग प्रमाणया रुपय् म्हधू दाना वइ।
११. ध्वयां ल्यू बुद्धप्रति महान स्वागत् सत्कार नितिं जूगु लुम्बिनी वनस बुद्ध जात्राया प्रतीकया संस्मरण कथं जुया वंगु छगू उदाहरण स्वरुप थथे ज्याभ्वः न्ह्याकी। गथे -
१२. ब्रम्हाया प्रतिनिधि कथं तुफि छाया वइ।
१३. विष्णुया प्रतिनिधि कथं शंख पुया वइ।
१४. महादेवया प्रतिनिधि कथं डमरु थाना वइ।
१५. ईन्द्रया प्रतिनिधि कथं चौछत्र छाया वइ।
१६. यमराजया प्रतिनिधि कथं सर्पदण्डी ज्वना वइ।
१७. वरुणया प्रतिनिधि कथं जलधारा हायेका वइ।
१८. अग्नि देवया प्रतिनिधि कथं धूपमकः ज्वना वइ।
१९. वायुदेवया प्रतिनिधि कथं ध्वायँ छाया वइ।
२०. कुवेरया प्रतिनिधि कथं पंचरत्न व दक्षिणा छाया वइ।
२१. सरस्वतीया प्रतिनिधि कथं बसाः कापः छाया वइ।
२२. भिक्षुया प्रतिनिधि कथं चामर उखेरं गाला वइ।
२३. गन्धर्व क़िन्नरया प्रतिनिधि कथं बाजं थानां प्याखँ हुला म्यँ हाला वइ।
२४. देवकन्याया प्रतिनिधि कथं ताय् अबिर ह्वला वइ।
२५. अनाथपिण्डिकया प्रतिनिधि कथं पिण्डपात्र ढ्हलपा वइ।
२६. सुजाताया प्रतिनिधि कथं क्षीरपात्र छाया वइ।
२७. पृथ्वीमाताया प्रतिनिधि कथं निसलापाः छाया वइ।
२८. नागकन्या जलकन्याया प्रतिनिधि कथं भारी व शंख ज्वना अर्घ बिया वया च्वनी।
२९. चन्द्र सूर्यया प्रतिनिधि कथं सुगन्ध दीप कपूमत च्याका वइ।
३०. नमुचिपरिवारया प्रतिनिधि कथं पंचस्कन्ध विनाशया रुपय् पंचज्ञान स्वरुपं पंचसूत्र इताः मत बिया वया च्वनी।

३१. आरोग्य प्रदानया रुपय् ग्वलः, हलः, बिहलः, अम्बः छाया वइ।
३२. अमृतपानया रुपय् साखःति लुना वया च्वनी।
३३. धर्माकर माकःया सेवाया रुपय् किंशुक वनजात फलमूल छाया वइ।
३४. भक्तजनपिसं गुणकीर्तनया रुपय् पत्र पत्रिका पुस्तिका छाया वइ।
३५. भजनकीर्तनया रुपय् विविध बाजं खलः वया च्वनी।
३६. भोजनया रुपय् भ्वय्ब्व, मह्रीब्व छाया वया च्वनी।
३७. मुखशुद्धिया रुपय् मसला, ग्वाः ग्वय् छाया वइ।
३८. सिद्धमह्रीया रुपय् निसलामह्री छाया वइ।
३९. मार विजयया रुपय् विविध पुष्पया आकार प्रकारगु ह्वः फ्याना तःगु मतयाःमह्री छाया वइ।
४०. भक्तजनपिसं पञ्जराँज्वलं अष्टमाङ्गलिक उपहार वस्तु छाया वइ।
४१. मतयाःखलःया प्रमुख दानपति कजीनं मतयाःया ज्याभ्वः क्वचाल धैगु अर्थय् तःप्वाःगु वहयागु दिवा ज्वना विधिपूर्वक अर्घ बिया सुसम्पन्न याइ।

४६) बाजं वने

मतयाःया "दीपजात्रा" सम्पन्न जूगु लसताय् थःथःगु विहार विहारं हर्ष उल्लासपूर्वक पुण्यानुमोदनया रुपय् बाजं खलःत वया मतयाः विसर्जन जुल धैगु सन्चोदना ब्यू वया च्वनी।

४७. दमखिं बाजा चाःहिले

बुद्धया न्हातिकाया रश्मिं अभिनिष्क्रमण जूपिं दशक्रोध भैरवया प्रतिनिधि स्वरुपं जुया पिहाँ वःम्ह भैरव व थ्वया शक्ति काली व महालक्ष्मी जःखः तया सम्पूर्ण मार दमन नितिं प्रकट जूम्ह भैरवं सिंहनिरनादया सन्देश न्यंकूगु शब्द खः - "भ्यांजक भ्यांदम फट् निफ दम्, दम् फ फ दम्, दभ्यां दम् भ्यां दम् भ्यां" थुगु मन्त्रोचारणया तात्पर्य आश्रयं थ्व भाव स्पष्ट याःग् दु कि - "सम्पूर्ण क्लेशमार उत्पत्ति

स्थान अज्ञान व क्लेश थुगु निगू पक्षयात समूल विच्छेद याना हूँ फट् यायेगु थुकूम्ह बसपोल बुद्ध भगवानयात अभिवादन व्यक्त याना च्वंगु" धैगु अर्थ जुल।

थुगु दमखिं बाजा बोगी व मतयाःया प्रमुख बाजा माने याना वया च्वंगु जुल। थुगु बाजाया सहायक परिचारिक खः "नवबाजा"। थ्वहे नवबाजा मंगः लायकूया लुँभ्याः क्वसं अनिवार्य रुपं थायेगु यानां वया च्वंगु दु। खतु धाःबाजा व दमखिं बाजां त्वाःया दबू दबूपतिं वना नं सन्देश न्यंक वनां च्वंगु दु। थ्व छगू परम्परा नेपाःया थःगु हे विशेषता दया च्वंगु महत्वपूर्णगु प्रदर्शनी खः।

४८. लुँ सफू दर्शन

बुद्धोपदेशित चय्प्यद्वोल धर्मस्कन्धया सारभूतगु "प्रज्ञातत्व" उच्चकोटी दर्शन ज्ञानया मूल तत्व विषय सविस्तर वर्णन जुया च्वंगु "प्रज्ञापारमिता" सफू खः। अतिकं महत्वपूर्ण दर्शनीय, श्रवणीय, स्मरणीय, चिन्तनीय, मनन्योग्य दर्शन शास्त्र प्रज्ञापारमिता अतीव श्रद्धा गौरव तया पूजा सत्कार याये योग्यगु खः। विशेषं थुगु पुस्तक सिंहकल्प नगर धालसां प्रज्ञापुरी महानगरया प्रमुख विहार थंबहीया सफू लुँया मसिं रञ्जना लिपिं च्वया तःगु नीलपत्र सतसहस्रिका प्रज्ञापारमिता दर्शन याः वनेगु परम्परा दु। थुगु ग्रन्थ महायान बौद्ध जगतय् अतिकं प्रसिद्धगु ऐतिहासिक सद्धर्म ग्रन्थया रुपय् सम्मान याना वया च्वंगु खः। खतु थुगु अमूल्य ग्रन्थ गुरु महामंजुश्री नं च्वया तःगु खः धैगु परम्परागत जनविश्वास दया च्वंगु जुल। तर थुकी प्रारम्भिक स्वंगू पेज जक मंजुश्री गुरुं च्वया तःगु धाइ। मेगु ब्याक्को पण्डित जिनश्रीज्ञानजुं अति परिश्रम यानां ने.सं. ३४४ सालं सम्पूर्ण याना तया तःगु खः।

४९. लँ ज्या याये

मतयाः, बहापूजा वनीपिनिगु नितिं सुख सुविधाया लागि बहा, बही, ननी, चुक, गःली, क्यबस प्रतिष्ठापित चैत्य चीबहाया जःखः च्वंगु

लँ स्यनां च्वंगु, पःखा आदि दुनां च्वंगु मर्मत कार्य जुया च्वनी । लिसें दुर्गन्ध फोहर सुचुपिचु यायेगु ज्याय् फुम्हं फूगु चाःगु हारगुहार यानां सुधार कार्य सम्पन्न याइ ।

५०. तिसा सिलेज्या याये

गुँला महीनां अप्पो श्रद्धालु भक्तजनपिं वया स्ववइगु जुया नितिं द्यो द्योपिनिगु अलंकार तिलहिल फोहरमैला सफा याये निति तिसा सिलेज्या जुया च्वनी ।

५१. लः पुइँ छाये

द्योया काष्ठमूर्ति, मृतिकामूर्तिस रंगरोगन याना बाँलाकातःगु मूर्ति स्यनां च्वंगु अथवा रंग ब्वला च्वंगु भिंकेया निति रंगारोहन विधि कथं नवजीव दान यायेथें बाँलाकेगु ज्या जुइ ।

५२. पंजराँ द्यो

विहार विहारय् च्वंपिं अथवा पंजराँ गुथिया सम्येद्यो कुयाँपांजु, चकँद्यो, दीपंकर बुद्ध व अन्य मेमेपिं ताराखः द्योपिं यथायोग्य प्रमाणं द्यो ब्वया लिसें इलाँ पौभा समेत तया पंजाष्टमि न्हचर्कुन्हु हे आदर सम्मान्पूर्वक ब्वया तइ । लिसें थ्वया न्हचोनेसं जाभु नं न्हचच्याका तइगु चलन दु । थ्वया गुथिहारपिनि पाठ याकेगु नं चलन दु ।

५३. फूद्यो आजु चाःहुइके

"फूद्यो आजु" नं दीपंकरया रुपय् माने याना तःगु दु । तर थुगु मूर्ति मेमेगु बही विहारय् दइमखु केवल रुद्रवर्ण महाविहार, उकुबहालय् जक दु । थुगु मूर्ति यल पंजाष्टमि छन्हु जकया लागि पिहाँ बिज्याइ । गुलि नं पंजाष्टमिया दानदत्तगुथि चले जुया च्वनी, उगु थासय् थुम्ह फूद्यो आजु यंका दान बिइकेगु चलन दु । वसपोल फूद्यो आजु दकले लिपा दान काःवनीम्ह जुया थुम्ह द्योयात फूद्यो आजु धायेगु चलन दुगु खः ।

५४. बुद्धवाः द्येके वने

गुँला लच्छिया न्याकः बुद्धबार चूलाइ । उकुन्हु बौद्धपुरी बदेगांया "बुद्धवाः द्यो" द्येके वनेगु याइ । थन हे मतयाःया सम्पूर्ण भक्तजनपिं द्येके वनेगु नं चलन दु ।

५५. गुइतः नकींजु स्वः वने

गुइतलय् छम्ह अति श्रद्धावानम्ह बहुत दुःखकष्ट सियाच्वंम्ह सर्वानन्द राजाया सम्यक् पंजराँ याःबलें त्वःपः वःम्ह छम्ह नकींजु दुगु खः, वयागु लुमन्ति कथं दयेकातःम्ह पुलाम्ह नकींजु स्वःवनेगु चलन दु ।

५६. गुइतलय् न्हापां पंजराँ फयेगु

उम्ह गुइतः नकींजुयागु नामं बिया वया च्वंगु दानदत्त दकले न्हापां दान फःवनेगु चलन दु । तर थुम्ह नकींजुयागु श्रद्धार्पण दानदत्त छुं मनसे दान कावनेमाः धैगु नं छगू परम्परा अनुश्रुति चलेजू ।

५७. पताः छाये

गुँलाया विशेष पुण्यतिथिस विहारया देगलय् बहिया पुलंनिसें शोभायमान जुइक पताः छायेगु याइ । लिसें छत्र, ध्वज, पताक, इलाँ, आदि द्वहलपीगु नं चलन दु ।

५८. महादी ग्वराधी स्वनी

गुँला धर्म प्रारम्भ जुइवं अथवा बहीद्यो ब्वयेवं "ग्वराधी" खः" ग्वया "ग्वराधी, महादी मत" च्याकेगु नं चलनं मदुगु मखु ।

५९. दान गुथि हने

पंजाष्टमि व जुगः पंजराँया दिनस दानदत्त गुथि[illegible] कजी अथवा थुवाः गुथिहारपिंगु थःथःगु छयेँक्वसं अथवा सतः, फले, दीगी, चपाःया क्वसं च्वना थः पुर्खापिनिगु दानदत्त गुथि लोप मजुइमा धैगु मती नं यथाश्रद्धा चतं नं छतु जक जुसां दान बिया च्वनी ।

६०. सत्तु ग्वःजा दान

सत्तुचूर्ण, नैंक्या, छोहरा, सुकुमेल, घ्यो, कस्ति, साखः ल्वाक छयाना न्हाया सत्तुग्वःजा दयेकातःगु गुँलाया लसताय् दान बिइगु चलन दु ।

६१. जीगः बिइगु

बहीचो ब्वइपिं गुथिहारपिसं थःथःपिनि बहीचो ब्वयेधुंका पूजा याये धुनेवं बहीचो ब्वयेया लसताय् आगन्तुक उपस्थिति जनपिन्त सम्हय्‌बजि दान बिइगु चलन दु ।

६२. सुचिनिचि याये

गुँला आरम्भ दिनंनिसें समाप्त मजूतले न्हिंन्हिं सुथ न्हापां दनांलि थःथःगु छचेँया पिखालखुनिसें सिखलं हाहा याना बँ थिलेगु नं चलन दु । थुकीं यानां छ्येँ शुद्ध पवित्र जुल भाःपिइ ।

६४. निसला ब्वये

गुँलाया अन्तिम दिनस थःथःगु विहारया मूल देवता क्वाःपाःजु, गन्धूरी देवता व सम्यक् देवताया अग्रे निसलापाः ब्वये यंकी अथवा विहारया स्थविर आजुपिं व गुरु वज्राचार्यपिन्त निसला दान बिइ ।

६४. धर्मपासा म्हिते

धंजलियाःया दिनस फलफूल दान बिइगु ईलय् "अवदय" थुगु प्यंगः आखः अंकीतगु गट्टा ह्वाना थःथःपिनिगु दिनदशा अथवा कर्मविपाक फल छु छु खः धैगु भविष्य लक्षण अनागत सन्देश सीकेगु नितिं धर्मपासा म्हितेगु याइ ।

६५. बहीद्यो स्वः वने

नेवाः बौद्ध संस्कृति कथं बही विहारय् प्रदर्शन जुइगु मूर्ति, चित्रकला, पौभा, चीवहा, सांघिक वस्तु, पूजाया हलंज्वलं एवं विविध

प्राचीन लिपि अंकीत सूत्र, तन्त्र ग्रन्थ तथा महत्वपूर्ण कलात्मक दुर्लभ वस्तु सलंसालय् तया ब्वया तया तःगु त्रिरत्नालोक पुण्यकीर्ति स्वःवनेगु चलन दु । उगु पवित्र प्रदर्शित धार्मिक कलात्मक वस्तु दर्शन स्पर्शन चिन्तन मनन यानागुद्वारा प्राप्त जुगु पुण्यानुभावं सद्धर्म चेतना जागृति जुइ धैगु परम्परागत जनविश्वास दु ।

६६. गुँलाया गुबही स्वःवने

गुँलाया विशेष पर्व दिनस केवल छगू निगू स्वंगू बहीजक स्वःवना पर्याप्त मजू, परन्तु "गुँलाया गुंगू बही स्वःवनेमाः" धका धाइ । गुबही स्वःवनेगु विषययात कया छगू लोकोक्ति प्रसिद्ध जुया च्वंगु दु व छु धाःसा -

"गुजु वसः पुनां, गुपाता सिन्ह तिनां, गुछाः नया, गुताबीबःया क्याति त्वनां, गुंगू धर्म पुथि स्वया, गुँलापर्व दिन लाका गुता बाजंया सः न्यनां, गुंगू भाव लुमंका गुबही स्वःवने" धैगु थ्व नेवाः बौद्ध संस्कृतिया थःगु हे विशेषता दया च्वंगु महत्वपूर्ण व प्रसिद्धगु उखान खः । थुजाःगु गौरवमय उखान बखान अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध जगतय् गनं नं दइ मखु । थुकीया रहस्य छु खः ? धैगु अनुसन्धान कार्य बाँकी हे दनि ।

झीसं न्यनां तयागु अनुसार गुबहीया नां थथे खः -

१. गुइतः बही	पद्मोच्चश्री महाविहार
२. ई बही	सुजातप्रभ महाविहार
३. क्वन्ति बही	ललितवन महाविहार
४. धपगाः बही	मणिमण्डप महाविहार
५. उबहा बही	जशश्री महाविहार
६. चिकं बही	सप्तपुर महाविहार
७. इखाछचेँ बही	गोपिचन्द्र महाविहार
८. नः बही	लोककीर्ति महाविहार
९. न्हागल बही	सुरश्चन्द्र महाविहार

नापं इबाः बही-राजश्री महाविहार व ज्याबहा बही-ज्येष्ठवर्ण महाविहारय् नं स्वः वनेगु याः ।

६७. अमोघपाश लोकेश्वर दर्शन

गुँलां बहीद्यो स्वःवनेबले प्रदर्शित बहीद्योया भ्वलय् झीसं न्हापालाक दर्शन याये माःम्ह प्रमुख देवता खः- "श्री अमोघपाश लोकेश्वर" । थ्वहे लोकेश्वर प्रदर्शित मूर्तित मध्ये कलात्मक एवं भव्यमूर्तिया रुपय् खना च्वनी । थ्वया हे जःखः आर्यतारा व भृकुटीतारा निम्ह अनिवार्य रुपं थ्वया तइगु जुल । खास याना बहीद्यो स्वःवनेबले "अमोघपाश लोकेश्वर अनिवार्य रुपं दर्शन यायेमाः" धका धाइ ।

उकीं हे जुइ बही पतिकं थुगु मूर्तियात विषेश स्थान प्रदान याना तया तःगु खनेदु । थुकीया छगू विशेष कारण दु व छु धाःसा छन्हु अवश्य झीपिं देहान्त जुया वनीबले गुलिनं थःम्हं याना तयागु कुशल अकुशल धर्मपाप गुलि गथे दु धका यमलोकय् जन्मराज चित्रगुप्तं कर्मविपाक फलया बहिखातास कर्मलेखा छु गुलि गथे दु धका स्वइबले उथाय् सर्वप्रथम झीके थ्व खँ न्यनी कि - "छिमिसं बही विहारय् वना श्री अमोघपाश लोकेश्वर दर्शन याना वयागु दुला ?" धका प्रश्न याइगु जुया च्वन । थुगु प्रश्न पाखें मुक्त जुइया लागि बही विहारय् अमोघपाश लोकेश्वरया मूर्ति अनिवार्य रुपं प्रतिष्ठा याना तया तःगु खः धका परम्परा अनुश्रुति दया च्वंगु जुल ।

६८. गुँलाया लसता

गुँलाथें जाःगु प्रसिद्धगु धर्म लाभ महीना गुँला धर्मया लसताय् छुं छगू धर्मकीर्ति विहारावश्यकीय वस्तु द्दहलपिगु याइ, गथे शिलांकूश, पिन्पाँ, किकीपा, दिवा, पूजाभः, इलाँ, छत्र, ध्वज, चामर, उखेर, मटुक, पेँथिकुन्हः, कर्मपताः, हचेगा आदि द्दहलपिगु याइ । गुलिसियां नामसंगीति खलः, तुतः खलः, भजन खलः, धारणी खलः व पाठ याइपिं एवं छत्रंकू आदि गुरु वज्राचार्य तथा गरीब गुरुवा, अनाथ बालवृद्ध व ल्वगिजनपिन्त फुम्हं फुत्थें नकेत्वंके याना सेवा प्रस्तुत याना च्वनी ।

६९. गुँला भाकल

गुँला धर्मथें जाःगु प्रसिद्ध महीनास थःगु भाकल अनुसारं धर्मगोष्ठी पासापिं मुंका गुलिसिनं नवखण्ड, लक्षावति, पंचरक्षा आदि पाठ याकी । गुलिसियां सहस्रावर्त पूजा, तारा धर्म याकी । गुलिसियां धारणी ब्वंकी । गुलिसियां भजन याकी । गुलिसियां स्यंल्हों ज्या याकी । गुलिसियां थः पुर्खापिनिगु सालिक स्थापना आदि धर्मकार्य जुया च्वनी ।

७०. ब्यां जा नके

अतीत कालय् जुया वंगु छगू उल्लेखनीय घटनायात लुमंका गुन्हुपुन्हीकुन्हु ब्यांयात जा नकेगु धका थाय्थासय् ब्यां जाब्व तये यंकेगु चलन दु । छम्ह साधारणम्ह पशु जुसां वयागु विशेष गुणयात लुमंका हार्दिक कृतज्ञता रुपय् ब्यां जाब्व तयेगु याना वया च्वंगु खः ।

७१. ईताः मत बिये

मतयाः वनीबले श्रद्धालु भक्तजनपिसं "ईताः मत च्याका मतयाः वनेगु उत्तम" धका भालपा ईताः मत बिया वनी । गुलिं गुलिसिनं न्याताजि ऊनया पंचसूत्रकाया ईताः मत बिया मतयाः वने धुंकल कि उम्ह भक्त हानं ईताः मत बिया मतयाः वने मजिल धका लिपालिपा गुबलें ईताः मत बिया मतयाःवनी मखुत । थुकी थःगु हे रहस्य सुला च्वंगु दु ।

७२. सच्छि च्याप्वाः मत बिया वने

थ्व हे मतयाःया भ्वलय् गुलिं गुलिं श्रद्धालु भक्तजनपिसं सच्छि व च्यागू धर्मालोकमुख परिवर्तया संस्मरण कथं सच्छि च्याप्वाः घ्योदेवा छाया मतयाः वनेगु नं चलन दु ।

७३. ल्हा पिन्पाँ थने

गुँलाया उपलक्ष्यय् थःथःगु विहारया प्रमुख देवता क्वापाःजु एवं गन्धूरी देवतापिनिगु ल्हाती च्वंगु पिण्डपात्रय् पिन्पाँ थनेगु याइ । श्री

स्वयम्भू भगवानया ल्हा पिन्पाँ थनीपिं भक्तजनपिं नं उतिकं दया हे च्वनी । प्रसंगवश स्वयम्भूया कर्मराज विहारया गुम्बास बिज्याका तःम्ह शाक्यमुनि बुद्धया ल्हाती च्वंगु पिण्डपात्र थनेगु नं याइपिं मदुगु मखु । थुगु पिण्डपाँ नेपाल अधिराज्यया दकले तःग्वगु जुइफु । थुगु पिण्डपात्रय् छमुरी व फ्रिफा जाकि न्हचं धाइ ।

७४. स्वयम्भूयां पिन्पाँ जात्रा

गुबले सम्यक् नराँ पंजराँ जुइ, उगु उपलक्ष्यय् स्वयम्भूया प्रतिनिधि कथं पिण्डपात्र खतय् तया जात्रा याइ ।

७५. अमिताभ जात्रा

बौद्धपुरी बदेगामय् जुगःया दिनस खतस तया अमिताभ बुद्धया जात्रा जुइ ।

७६. वज्रयोगिनी जात्रा

जुगःया दिनस फम्पिया श्री वज्रयोगिनीया यात्रा जुइ ।

७७. न्याम्ह दीपंकर जात्रा

ख्वपया प्रसिद्ध अजाजुदेव "श्री दीपंकर बुद्ध" सम्येचो न्याम्हं भ्वःलाक च्वना जुगःया दिनस चंक्रमणया रुपय् जात्रा जुइ ।

७८. बिमाँखः स्वये

इबाः बहीया संलसालय् तया ब्वया क्यना तःगु स्वर्गया बिमाँखःया रुपय् कलात्मक काष्ठमय विमान स्वःवने ।

७९. षटांजु स्वये

ई बही संस्थापक बौद्ध विद्वान माध्यमिक दर्शनया आचार्य शून्य श्री मिश्र षटांजुया भव्य मूर्ति दर्शन व स्पर्शन याःवनेगु चलन दु ।

८०. तःग्व जाकि स्वये

इखाछ्चेंया दुन्तु बही पिन्तु बहीस ब्वया तःगु सत्य जुगया जाकि "तःग्व जाकि, चीग्वः जाकि" स्वः वने ।

८१. तेङ्माख्वाः स्वये

नदीसंगम विहार खुसि बहीली ब्वया तःगु अद्भुत आकारगु "तेङ्मा ख्वापाः" स्वःवने ।

८२. सिंहसार्थबाहु तुलाँपौ

विक्रमशील महाविहार थंबहीली सिंहकल्प नगर संस्थापक सिंहसार्थबाहुया जीवनी च्वया तया तःगु तुलाँपौ स्वःवने ।

८३. केशचन्द्रया तुलाँपौ

पारावर्त महाविहार इतुं बहाया संस्थापक केशचन्द्रजुया चित्रमय जीवनी उल्लेख याना तःगु तुलाँपौ स्वःवने ।

८४. श्रृङ्गकेतुया तुलाँपौ

वज्रकीर्ति महाविहार ओम्बहालस ब्वया तःगु श्रृङ्गकेतु राजाया जीवनी कथा उल्लेख जुया च्वंगु तुलाँपौ स्वःवने ।

८५. स्वनिगःया तुलाँपौ

हिरण्यवर्ण महाविहार क्वाबहाया वत्ततलेया भ्वलय् ब्वया तया तःगु स्वनिगःया ऐतिहासिक स्थल अंकित याना तःगु कलात्मक चित्र तुलाँपौ स्वःवने ।

८६. षटांजुया महाचीन यात्रा तुलाँपौ

यम्पि महाविहार ई बहीया संस्थापक शून्यश्री मिश्र षटांजु बुद्ध धर्म अध्ययनार्थ सुदुर उत्तरापन्थ महाचीन व्र पोतला ल्हासा बिज्याना लिहाँ वःगु घटनाक्रम च्वया तःगु चित्रात्मक तुलाँपौ स्वःवने ।

८७. जुजु सर्वानन्दया तुलाँपौ

दिपावती नगर गुईतलय् जुया वंगु अतीत घटनायात लुमंका जुजु सर्वानन्दं दीपंकर तथागतयात बिज्याका सम्यक् पंजराँ न्यायकूगु सविस्तर वर्णन अंकित याना तःगु चित्रमय तुलाँपौ स्वःवने ।

८८. स्वनिगः ओंलाया तुलाँपौ

रत्नाकर महाविहार, हः बहाया समृद्धवन्त श्रद्धालु दानपति बेखाराज वज्राचार्यजुया स्वनिगःया सम्पूर्ण चैत्य चाःहुला चैत्य प्रतिष्ठा याना ओंला न्याय्कूगु सविस्तर वर्णन सहितगु तुलाँपौ स्वःवने ।

८९. बुद्ध जीवनी क्वताःपौ

लोकाकीर्ति महाविहार नःबहीया प्रवेशद्वारया फुसे च्वंगु वरन्दाया क्वताःपौती अंकित याना तया तःगु कलात्मक काष्ठमय बुद्ध जीवनी किया तःगु क्वताः पौ स्वःवने ।

९०. कर्मविपाक तुलाँपौ

यम्पि महाविहार, ई बहीली ब्वया तःगु चित्रमय कर्मविपाक फल निर्देशन याना क्यना तःगु तुलाँपौ स्वःवने । थुकी बही विहारय् याये मज्यूगु अकर्तव्य निषेधकर्म यानागुया प्रतिफल कर्मभोग याइगु, सास्ति याना दुःख कष्ट बिया तःगु कर्मभोग फल क्यना तःगु दु ।

९१. नेपाःया जुजु म्हसिके पौभा

हर्षेन्दु बहालय् ब्वया तइगु नेपाःया ईलय् ब्यलय् जुयावंपिं राजा महाराजापिनिगु चित्र अंकित याना तया तःगु पौभा खः । थुकी दुने थथे अंकित जुया च्वंगु खनेदु -

"मंजुश्रीकृत रम्यभूमि नेपाः निर्माण जुसेंलि थुगु देश संरक्षण व सुव्यवस्थाया निर्ति मंजुश्री गुरुं न्हापालाक स्थापना याःम्ह जुजु धर्माकरनिसें आरम्भ याना गोपालवंशी, महिषपालवंशी, किराँती एवं लिच्छवी, थकू जुजु व मल्ल जुजु एवं शाहकालया श्री ५ राजेन्द्र विक्रम शाह तकया जुजुपिनिगु चित्र अंकित याना तया तःगु दु" । थुगु पौभा स्वः वने ।

९२. अबुया ख्वा स्वये

नेवाः बौद्ध दृष्टि कथं अबुया ख्वाः स्वयेगुया थःगुहे अर्थ दु, थःगु हे महत्व दु । गथे श्री स्वयम्भू धर्मधातु वागीश्वरयात

आर्यनामसंगीति सूत्रय् "जनकः सर्वबुद्धानां" अर्थात् सकल बुद्धपिनि अबु खः धका प्रशंसा याना तया तल । अथेहे थःत जन्म ब्यूम्ह अपार गुण दुम्ह अबुयागु कृतज्ञता गुण लुमंका आदर सत्कार याना ख्वाः स्वयेगु याना वया च्वन ।

अथेहे धम्ह अबु दिवंगत जुल धाःसा वसपोलया पुण्यस्मृति कथं पुण्यतीर्थ गोकर्णय् वनां स्नान याना श्राद्धकर्म दानधर्म याना निसला बिया वया च्वन । ध्वहे आदर्श लुमंका गोकर्ण औंसीया दिनस श्री स्वयम्भूया अग्रे निसला ब्वयेगु छगू परम्परा हनिगु प्रथा विद्यमान जुया च्वंगु दनी । थुगु थिति नं गुँला धर्मया अन्तिम दिनकुन्हु जुइगु खः।

९३. गुँलाया नुग्यने

गुँला लच्छिया सम्पूर्ण सेवा धर्म सिधःगु ल्याखं गुँलाया अन्तिम दिन गुँला पारु धुंकीकुन्हु उपासना आराधना याना अवसं च्वना मद्यमांस, आमिष वस्तु सेवन मयासे च्वना च्वंपिं भक्तजनपिन्त "थःगु सात्विक किसिमं आहार विहार याये जिल, स्वतन्त्र जुल" धैगु किसिमं नुग्यनेगु याना वया च्वंगु जुल । थुकिया लसताय् शान्तिपुरस वना शान्तिपुर गुफाया छचालं च्वना लगः धगः थापिं स्वना मोहनी सिन्ह फया पूजा याना विसर्जन जुइगु जुल ।

९४. गुँला पारु धुंके

थन च्वय् वर्णन जूगु अनुसारं गुलिनं भ्हीसं गुँला लच्छिया दुने गुँला धर्म पूवंके निर्ति भाव भक्तिपूर्वक अनेक विधि कथं पुण्यकार्यस सहभागी जुया अनेक प्रकारं कुशलमूल संग्रह यानागु खः, उगु पुण्यानुभावं "दुःखी पापी सुं मदय्मा, सर्वत्र सर्वदाकालं स्वस्ति कल्याण मंगल जुया च्वनेमा लिसें सर्वसत्व प्राणी सम्बोधि ज्ञान लाभ याना काये फुपिं जुइमा" धैगु कामना यासें गुँला धर्म समाप्ति कथं विशेष प्रकारं भावभक्ति याना हर्षोल्लासपूर्वक लसता भ्वय् नया गुँला धर्म सुसम्पन्न याःगु जुल । अस्तु ।

गुंलां यैं, यल, ख्वपया बहीचो ब्वया तइगु स्वःवनेगु थाय्या नां धलः थथे खः -

यल पाखे

चिकंबही
ओम्बहा
ज्योबहा
ईबही
धपगाःबही
इबाःबही
न्हायकंबही
दौबहा
ज्याबहाबही
उबाहाबही
उकुबहा
गुइतःबही
सुबहा
हःबहा
इखाछेंबही
सिबहा
बुबहा
नःबही
क्वाःबहा
क्वन्तिबही
हचेन्दुबहा
टंगःबहा

यैं पाखे

यतखाबहा
श्रीघःबहा
छुस्याबहा
थंबही
इतुंबहा
जनबहा
मखंबही
लाय्कूबही
मरुबही
लगंबहा
न्हायकंबही
च्वाकंबही
नकबही
मूबहा
खुम्बहा
खुसिबहा

ख्वप पाखे

थथुबही
क्वथुबही
रुम्बहा
भौरबही
यांबहा
विश्वकर्माछेँ
आजुघोया बहा